

спільства, де відбуваються трансформаційні процеси, є економіка й політика. Проте не менш важливою за іманентною значимістю, є й соціальна та соціокультурна трансформація суспільства, адже соціокультурні явища не стільки відбивають політичні й економічні процеси в суспільстві, скільки їх визначають. У цьому разі становище ускладнюється нерозумінням багатьма верствами суспільства того, що причина всіх криз криється в тимчасовій духовно-моральній несилі суспільства, людини, що викликана їхньою дезорієнтацією перехідного періоду, а також у недостатньому усвідомленні того чинника, що вирішальний конфлікт на початку нового тисячоліття криється в суперечностях між соціумом промислової цивілізації й соціумом культури. Економічна, політична й соціокультурна трансформація, певна річ, - взаємозалежні явища, і всі трансформаційні процеси в цих сферах повинні відбуватися одночасно. Якщо економіка й політика створюють інституціональне підґрунтя соціокультурних процесів, то соціокультурна сфера дозволяє усвідомити й

прогресивно вирішити економічні проблеми та політичні конфлікти трансформаційного соціуму.

Література

1. Гобгауз Л. Держава та індивід [Текст] / Л. Гобгауз // Лібералізм: антологія. - К., 2002. - С. 675-685.
2. Гобсон Д. Перспективи лібералізму [Текст] / Д. Гобсон // Лібералізм: антологія. - К., 2002. - С. 685-687.
3. Новгородцев П.И. Об общественном идеале [Текст] / П.И. Новгородцев. - М.: Пресса, 1991. - 638 с.
4. Тетчер М. Свобода та обмежене врядування [Текст] / М. Тетчер // Консерватизм: антологія. - К., 2008. - С. 725-739.

Надбська О.Я.

*доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри філософії та соціально-економічних*

дисциплін ОДУВС

Надійшла до редакції: 19.10.2013

УДК 316.2 Ерліх

СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА ЄВГЕНА ЕРЛІХА: СУЧАСНИЙ ПРАВОНАВЧИЙ ДИСКУРС

Наливайко Л. Р.

Народження соціології права як науки офіційно пов'язують з виданням монографії "Основи соціології права" в 1913 р. Є. Ерліхом, адже вперше було методологічно обґрунтовано нову наукову дисципліну, що досліджує право як з точки зору його дії, так і з точки зору нормативного значення. Ця фундаментальна праця стала наслідком багаторічних досліджень вченого.

Роботу над цією книгою він розпочав з висвітлення питання про вільне правознаходження, починаючи з опублікованих у 1888 р. статей, присвячених аналізу прогалин у праві, а згодом доповідей про вільне правознаходження й вільне правознавство [1, 5-10]. Друкована наукова спадщина Ерліха - більше 70 праць. Серед основних монографій: "Основи соціології права" (1913), "Юридична логіка" (1917, 1918 - окремою книгою), які неодноразово перевидавалися, перекладалися іноземними мовами. Слід відзначити й такі праці, як: "Про прогалини в праві" (1888), "Вільне правознаходження та вільне правознавство" (1903), "Соціологія і юриспруденція" (1906), "Про живе право" (1911), "Соціологія права" (1922). Вчений не завершив працю "Теорія суддівського правознаходження" (частково її опублікував у 1917 р.). Є. Ерліх видав і низку праць, присвячених іншим правознавчим, соціально-культурним, політичним питанням (наприклад, "До питання про навчання жінок" (1895), "Міжнародне приватне право" (1906), "Завдання соціальної політики на австрійському сході" (1916, 4-е вид.), "Національні проблеми Австрії" (1917), "Бісмарк та світова війна" (1920)) [2, 107].

Аналізуючи цінність соціолого-правової концепції, викладеної в "Основах соціології права", слід вказати на цілісне, інтегральне бачення права Є. Ерліхом в аспекті фактичності та нормативності, що привело її автора до ідеї про фактичну відсутність меж між юридичною дійсністю та соціальною дієвістю норм і правил. Саме ця антиетатистська спрямованість положень найголовнішої праці Є. Ерліха викликала заперечення в науковому світі [3, 9-10].

Є. Ерліха практично не згадують в історії України,

хоча він належить до найбільш впливових українських вчених-юристів, а обґрунтований ним соціологічний підхід до вивчення права є наразі одним з основних у правознавстві. Заслуга методологічної розробки нового міждисциплінарного соціально-правового підходу належить, і це визнається більшістю дослідників [4], саме Є. Ерліху (1862-1922) [5]. Ще до недавнього часу вчення Є. Ерліха в нашій країні детально не досліджувалось, його твори в повному обсязі не перекладались.

У 2011 році в Санкт-Петербурзі було опубліковано переклад російською мовою М. Антонова програмного твору Є. Ерліха під назвою "Основоположение социологии права". Як слушно стверджує М. Антонов, "праця Є. Ерліха є необхідною вхідною працею для будь-якого юриста, який має намір займатися соціологічним аналізом права, зрозуміти ті соціальні основи, на яких тримається право" [6, 2].

Сучасний етап вимагає від нас переосмислення значення в історії правової думки тієї чи іншої правової концепції, визначення її справжньої цінності й можливостей подальшого застосування. Ця стаття є спробою висвітлити вихідні засади праці Є. Ерліха, маючи на меті сприяти їх глибшому вивченню українськими правознавцями й всіма, хто цікавиться правом. Адже ідеї "вільного права", запропоновані Є. Ерліхом, активно використовувалися в часи зміни епох, правових систем, у кризових умовах. Тому, можна віднайти багато спільного між тим, що відбувається сьогодні, і тим, що жило ідеї "вільного права" в момент їх виникнення.

Слід зазначити, що вивчення оригінальних праць Є. Ерліха допомогло б і сьогодні вирішенню актуальних науково-практичних завдань вітчизняного правознавства. Доречними, актуальними видаються погляди Є. Ерліха на зміст юридичної освіти в плані її наповнення "живою" практикою. Актуальність і цінність висловлених ним ідей, часом суперечливих спостережень і міркувань, думок для сучасного українського правознавства полягає в їх здатності сприяти плюралізації й конкретизації праворозуміння, критично-конструктивному підходу

до вирішення актуальних проблем державотворення в Україні [3, 11]. Насамперед слід відзначити, що з часу свого виникнення й до сьогодні соціологія права відрізняється своїм “недогматичним” підходом до вивчення права. Як висловився американський соціолог Л. Мейх'ю: “Соціолог займається поясненням порядку та зв'язків у суспільному житті, і переслідуючи цю мету, часто підкреслює значення соціальних норм - усталених соціальних правил, які сприяють координації людської діяльності. Однак соціолог не може зупинитися на цьому, бо він знає, що норми не можуть діяти автоматично, самі по собі. Люди - от хто використовує норми, звертається до них, інтерпретує їх. Лише усвідомивши це, ми зможемо зрозуміти, яким чином функціонують правові норми в соціальній організації, і як саме соціальна організація формує й разом з тим обмежує правовий процес” [7, 220].

Тому в основу своєї соціології права Є. Ерліх поклав не загальні міркування про право, не абстрактні тлумачення юридичних норм, а дослідження конкретного життєвого правового матеріалу, який він назвав “документальним” правовим дослідженням, розуміючи під правовим “документом” і судові рішення, і документи ділового життя, договори купівлі-продажу, кредиту, іпотеки тощо. З цього, на його думку, виростають правові норми.

Є. Ерліх виходив з того, що в текстах закону неможливо вмістити всю різноманітність соціального життя. А тому вважав, що право корениться не в текстах законів, а в житті: “Центр ваги розвитку права в наш час, як і у всі часи - не в законодавстві, не в юриспруденції, не в судовій практиці, а в самому суспільстві”.

Є. Ерліх виходив з того, що окрім формально діючого права, існує незалежний від нього соціальний порядок, який утворюється спонтанно. Виникаючи в суспільстві конфлікти розв'язуються, з його погляду, не стільки за допомогою абстрактних правових норм, скільки з урахуванням конкретних обставин самими його учасниками чи їхніми арбітрами на основі принципу справедливості. В його соціології права ключовим було поняття “живого права” (тобто права в дії, у реальному житті), у зв'язку з чим він приділив багато уваги соціологічному аналізу судової практики, договорів, звичаїв тощо. Він підкреслював, що соціологію права потрібно починати з дослідження “живого” права.

“Бажання все право якого-небудь часу або народу помістити в параграфи законодавства, - пише Є. Ерліх, - приблизно таке ж розумне, як бажання спробувати укласти потік води в ставок: те, що з цього вийде, більше не буде потоком, а мертвою водою; багато чого ж з нього й взагалі не знайде свого місця там” [8, 107].

Саме тому в передмові до праці “Основи соціології права” Є. Ерліх написав відомі слова, які можна вважати лейтмотивом його соціології права. Він зазначив, що “центр ваги розвитку права в наш час, як і завжди, - не в законодавстві, не в юриспруденції, не в судовій практиці, а в самому суспільстві”. На переконання Є. Ерліха, кожному суспільству властивий свій внутрішній порядок асоціацій індивідів. Цей порядок визначає їхній життєвий устрій, який може й не знаходити свого відображення в джерелах позитивного права. Тому Є. Ерліх стверджує, що люди не знаходять “готове” право в абстрактних нормах, а безпосередньо формують і відтворюють “живе право” у своїй практиці взаємного спілкування. Таке право існує в кожному соціальному союзі - стійкому порядку

міжособистісної комунікації.

Професор В. Кравіц, один з лідерів комунікативної юриспруденції, у цьому контексті стверджує, що в сучасному суспільстві правова взаємодія (утім, як і будь-яка інша соціальна взаємодія) заснована на мережі комунікацій. Ця мережа набуває фактично й формально визначених рис за рахунок нормативних і ненормативних засобів орієнтації людської поведінки. Поведінка людини визначається комплексом факторів, серед яких домінуюче значення мають вольові, когнітивні й нормативні установки.

Отже, неможливо визначити право, надати опис і об'єктивне пояснення права тільки за допомогою методологічного апарату теорії, тобто приймаючи як відправну точку абстрактного, нічим не зв'язаного індивідуума й не порушуючи питання про визначення якостей і характеристик самої правової системи.

Право санкціонує, відображає або іншим чином передає зміст найбільш важливих суспільних відносин, але не через призму їх фактичності, а через той інтенціонально-інформаційний зміст, який несуть у собі поведінкові акти [9, 215].

Є. Ерліх жив у тій частині Австро-Угорської імперії, яка після Першої світової війни належала Румунії. Центральна державна влада у Відні та Будапешті перебувала занадто далеко від життя численних і різноманітних етнічних груп регіону. Імперське право не мало значного впливу на правове життя регіону, значна частина якого регламентувалась звичайним правом відповідних територіальних й національних спільнот. Усвідомлення цього факту привело Є. Ерліха до переконання, що визначення права, не тільки такого, що виходить від держави, не дає зрозуміти реальність права як соціального регулятора, і включає в себе ті аспекти, які справляють лише незначний вплив на побут більшої частини народу. Тож Є. Ерліх слушно стверджує, що право є заочно ширшим за своєю суттю, аніж тільки ті норми, які створюються та використовуються державними інституціями.

Право, вважав Є. Ерліх, - феномен соціальний, отже, кожен тип юриспруденції є частиною суспільствознавства. Звідси висновок: правознавство є частиною теоретичного суспільствознавства, соціології. Соціологія ж права - це наукове вчення про право. Соціологія права є і методологічною, і емпіричною дисципліною [2, 109.].

Буде помилкою зводити аналіз права лише до його нормативного, соціального, психологічного чи будь-якого іншого аспекту. Усвідомлюючи це, Є. Ерліх розділяє право, єдине за своєю суттю, на право суспільне, право юристів і державне право. Юристи віднаходять право, держава ж не віднаходить, а лише наказує. Право не примушує, примушує закон. При цьому Є. Ерліх дотримувався традиційних поглядів на юриспруденцію як на теоретичне вчення про право (правознавство) і практичне вчення про право (практична юриспруденція).

Дослідження Є. Ерліха в галузі приватного права привели його до висновків про помилковість пануючої думки про те, що право є похідним від держави. Він дійшов висновків, що “правові положення ґрунтуються не тільки на правових нормах. Мораль, релігія, звичаї, пристойність, а також добрий тон і мода регулюють не тільки позаправові відносини, вони на кожному кроці проникають і в галузь права ... Лише взаємодія суспільних норм всіх видів дає нам повну картину суспільного механізму” [10, 44-45].

Отже, право - феномен соціальний, а відтак, кожен

тип юриспруденції є частиною суспільствознавства. Разом з тим, правознавство - частина теоретичного суспільствознавства, соціології. Соціологія ж права - це наукове вчення про право, методологічна й емпірична дисципліна. Соціологічний підхід до права Є. Ерліха виявлявся також у розгляді соціології права як емпіричного правознавства. Тому критика Є. Ерліхом формалістичного підходу до права має надзвичайно важливе значення: щоб повністю розкрити суть права, правова наука повинна бути не лише історичною, а й соціологічною.

Під правом Є. Ерліх розуміє внутрішній порядок людських союзів, але він не вважав його єдиною організаційною формою суспільства. Оскільки, на його думку, суспільний союз складається з певного числа людей, для яких в їхній повсякденній діяльності стають загальновищезначними різні правила поведінки, то, очевидно, що право виступає лише як один з об'єднуючих порядків. Не менш важливими в діяльності людей, відзначає Є. Ерліх, є й інші правила, які діють, але не наділені нормативною силою закону.

Відстоюючи свою позицію, Є. Ерліх наводить такий приклад: чоловік радше заплатить картярський борг (який, до речі, не захищений державним правом), хоча не має грошей розрахуватись зі своїм перукарем; підпорядкований соціальній санкції, він прийме виклик на дуель, яка законом заборонена. Всі ці правила за своїм змістом і формою - є ніщо інше, як абстрактні накази або заборони, які є формами регулювання спільного життя в союзі. Є. Ерліх доводить, що правові та позаправові норми за своїм характером є однорідними, тому що вони є правилами людських дій (вчинків) і тому мають організаційні функції. Норми права дійсно не є єдиними правилами поведінки в будь-якому суспільстві й перебувають у тісному зв'язку з нормами моральності, звичаями, з елементарними правилами людського співіснування та іншими соціальними нормами неправового характеру.

Так, зокрема, суспільна мораль є таким феноменом вищого порядку, якому притаманне визнання всім суспільством або його переважною більшістю відповідної системи цінностей і правил поведінки, які склалися внаслідок загальносуспільного мовчазного консенсусу [11, 8].

Отже, усі соціальні норми - це правила людської поведінки. Однак право серед них відіграє особливу роль.

Щоб виявити витоки, розвиток і сутність права, слід, насамперед, виявити вади, існуючі в суспільних союзах: у сім'ї, громадах і державі. Як і в далекому минулому, так і в сучасному суспільстві, право являє собою порядок, існуючий у родах, сім'ях, а також у нормах і приписах різних асоціацій. Ці норми й факти і є "живим правом". На переконання Є. Ерліха, кожне право є правом соціальним. Окрема людина є ланкою багатьох союзів і її місце та роль всередині такого союзу визначається правом. Як стверджував Є. Ерліх, правом є норми, які самі по собі утворюються в суспільстві й впливають із безпосереднього спостереження життя, торгівлі, звичаїв, статутних положень різних союзів. Такому соціологічному баченню права він відводить головну роль. Право створюється не лише законом, а й суспільною самодіяльністю.

Визначивши суть права як порядку союзу, Є. Ерліх джерелом права вважає правові факти. Вирішення цієї проблеми він бачить у правильному розумінні подвійної природи права. На його думку, суспільне право виникає, насамперед, не з правових положень, а з фактів права. "Право й правові відносини - це абстрактна річ, яка живе

в головах людей, а не в реальності, що свідомо сприймається. Не було б ніякого права, якби не було людей. Але як прийнято скрізь, наше уявлення формується з матеріалу, який ми відчуваємо, свідомо запозичуємо з відчутної реальності. В основі її завжди лежать факти, які ми спостерігаємо. Вони завжди повинні бути наявними, перш ніж людський розум взагалі почне розуміти думки про право й правовідносини. Отже, тут знаходиться майстерня права" [10, 68]. Як стверджував Є. Ерліх, правом є норми, які самі по собі утворюються в суспільстві, і факти, з якими людський розум пов'язує право. Саме право розділяється для Є. Ерліха на декілька різних комплексів норм. По-перше, це "живе право" ("lebendes Recht"), яке складається з "самостійно виниклих у суспільстві правових норм, що регулюють діяльність людських союзів" [10, 47]. На думку Є. Ерліха, саме суспільство - це множинність людей, які в стосунках між собою визнають певні правила поведінки як обов'язкові, і, принаймні, загалом регулюють свою поведінку відповідно до них. Ці правила походять зі згаданих фактів права. Люди будують свою поведінку відповідно до цих правил, маючи відповідне внутрішнє переконання, виходячи з почуття *opinio aecessitatis*. У цьому почутті, яке пробуджується завдяки правопорушенню, полягає критерій, за яким норми "живого права" відрізняються від інших звичаєвих, релігійних та інших суспільних норм.

"Живе право" має свого антипода - державні "норми-рішення", або "норми для прийняття рішень" (*Entscheidungs normen*). Так Є. Ерліх називає рішення судів і законодавство, які вказують суддям та державним посадовцям, як слід виконувати свої завдання. Потреба в "нормах-рішеннях", вважає він, виникає лише в конфліктних ситуаціях, тоді як за звичайних обставин превалює "живе право". Інші визначені Є. Ерліхом комплекси норм - це так зване "право юристів" (*Juristen recht*), куди входять переважно "норми-рішення" судів, які можна узагальнити до рівня правових положень, і "державне право" (*staatliches Recht*), норми якого призначені для організації діяльності держави [12, 158].

Розмежовуючи суспільство та державу й водночас намагаючись довести суспільний характер держави, Є. Ерліх виходить із того, що остання являє собою суспільну потребу як чинник, який організує порядок суспільних відносин; що незважаючи на державний характер права, воно в кінцевому підсумку спирається на масово-психологічні фактори.

Розуміючи право як соціокультурне, духовне за суттю явище, створене спільними зусиллями соціуму, Є. Ерліх доводить, і в цьому головна заслуга його теорії, що ми нічого не дізнаємося про право, вивчаючи тільки законодавство.

Насправді, з формулювань "Основ соціології права" можна зрозуміти, що Є. Ерліх віддає безумовну перевагу соціальному праву перед правом офіційним, заперечуючи дійсність останнього в разі колізії з живим правом, а стосовно правознавства, - ставлячи під сумнів потрібність догматичних досліджень, правових концепцій і схем. Заявити про це означало посягнути на стовпи європейської юридичної науки, яка саме й виросла на культивуванні офіційного права для подолання "варварського", звичаєвого права. Цього сучасна європейська теорія права Є. Ерліху пробачити не могла - його ідеї, після нетривалого жвавого обговорення, на багато десятиліть канули в забуття.

Є. Ерліх вбачав у соціології дієвий метод, з яким можна протистояти немінучому питанню про наукову

природу юриспруденції. Радикальна, нетрадиційна оцінка того, що юристи дійсно знали про право, викликала критичні зауваження інших теоретиків права.

Віддана емпірична позиція Є. Ерліха надала корисні й стійкі аргументи, які допомогли й нині допомагають розуміти закон, його функцію та вплив у новому світлі. Соціологія права конкретизувала основи соціологічного підходу до права. Це безпосередньо стосується й підходу Є. Ерліха.

Значення соціології права визначається тим, що вивчення права ще й з позицій соціології істотно розширює можливості повніше та глибше пізнати його властивості й закономірності розвитку та функціонування. Орієнтація соціології права на вивчення зв'язку й взаємодії права із соціальною реальністю дозволила спростувати чи серйозно змінити багато уявлень, що ствердилися в догматичній юриспруденції.

Соціологія права покликана розкривати роль і значення різних соціальних факторів на формування й дію права, покликана показати, що за юридичним законодавцем стоїть соціальний законодавець, а за нормами права, найчастіше - більш приватні інтереси тощо. Вона виявляє відсутність реальної дії того чи іншого закону або його неефективну дію.

Соціологічний підхід у дослідженні права на сучасному періоді є одним з основних напрямків розгляду права як багатоаспектного явища. Це положення можна вважати однією з основних тез інтегративного підходу, що передбачає конструювання методології міждисциплінарних досліджень, використання наукового інструментарію з інших галузей знання [13, 87].

Як висловився німецький юрист Р. Кеніг, "дослідження безцінних творів Є. Ерліха пов'яжуть майже забуте минуле з сучасними зусиллями у сфері соціологічно-правових досліджень у Німеччині, дадуть їм плідотворний поштовх". Ці слова справдились: до середини ХХ ст. сучасна соціологія права остаточно утвердилася й одержала з того часу особливо широкий та інтенсивний розвиток насамперед у США, Франції, Італії, Німеччині, Польщі, скандинавських країнах, а трохи пізніше й у нашій країні. Цьому сприяли такі фактори: зростаюча потреба суспільства в поглибленому вивченні права та його ролі у зв'язку зі змінами, що відбуваються, як у правовій сфері, так і у сфері посилення впливу держави на соціально-економічне життя; внутрішні потреби розвитку самої соціології права на основі використання нових теорій і методів. Актуальність ідей Є. Ерліха, цінність часто суперечливих спостережень і міркувань, думок для сучасного українського правознавства полягає в їхній здатності сприяти плюралізації й конкретизації праворозуміння, критично-конструктивному підходу до вирішення актуальних проблем в Україні.

Література

1. Марчук В.П. Євген Ерліх: сторінки життя і творчості / В.П. Марчук // Ерліхівський збірник. — 1994. — Вип. 1. — С. 5-10.
2. Бігун В.С. Євген Ерліх: життя і правознавча спадщина (актуальний наукознавчий нарис) / В.С. Бігун // Проблеми філософії права. — 2005. — Т. III. — № 1-2. — С. 105-126.
3. Георгіца А.З. Соціологія права Євгена Ерліха: на шляху до інтеграційного праворозуміння / А.З. Георгіца // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. — 2012. — Вип. 618. — С. 7-12.
4. Ребіндер М. Євген Ерліх: деякі сторінки з останніх років життя та творчості: Пер. з нім. В.С. Бігуна / М. Ребіндер // Проблеми філософії права. Міжнародний часопис. — Т. III. — № 1-2. — 2005. — С. 127-134.
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол.) та ін. — К.: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 1999. — Т. 2: Д-Й. — 744 с.
6. Эрлих О. Основположение социологии права / Пер. с нем. М.В. Антонова; Под ред. В.Г. Графского, Ю.И. Гревцова. — СПб.: Университетский издательский консорциум, 2011. — 704 с.
7. Мейхью Л. Социология права / Л. Мейхью // Американская социология. Перспективы. Проблемы. Методы. — М.: Прогресс, 1972. — 392 с.
8. Марчук В.П. "Свободное право" в буржуазной юриспруденции. Критика концепции Е. Эрлиха / В.П. Марчук. — К.: Изд-во Киевского ун-та, 1977. — 167 с.
9. Антонов М.В. Правовая коммуникация и современное государство / М.В. Антонов, А.В. Поляков // Известия высших учебных заведений. Правоведение. — 2011. — № 6. — С. 214-220.
10. Ehrlich E. Grundlegung der Sociologie des Rechts / E. Ehrlich. — München und Leipzig, 1913. — 409 s.
11. Костицький В.В. Захист суспільної моралі як нова функція демократичної держави / В.В. Костицький // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). — 2010. — № 3-4. — С. 3-12.
12. Дорош Д.С. Розуміючи Ерліха сьогодні / Д.С. Дорош // Проблеми філософії права. — 2005. — Т. III. — С. 157-159.
13. Антонов М.В. Интеграция знания о праве и обществе в творчестве Ойгена Эрлиха / М. Антонов // Государство и право. — 2011. — № 1. — С. 79-87.

Наливайко Л.Р.

доктор юридичних наук,

професор, доктор філософії,

завідувач кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Надійшла до редакції: 25.10.2013

УДК 811:316.2

МОВНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ БІЛІНГВІЗМУ

Тягнирядно Є. В.

У наш час склався значною мірою загрозливий стан щодо української мови. Катастрофічно звужується вживаність нашої мови. Буквально на очах зменшується відсоток українців, що визнають українську мову за рідну.

Метою нашої статті є показати стан української мови в ситуації білінгвізму.

Поняття мовної стійкості й мовної стабільності не належать до термінологічних, але в українській

соціолінгвістиці можуть у перспективі набути поширення, оскільки позначають надзвичайно актуальні для аналізу нашої мовної ситуації явища.

У пострадянському мовознавстві перші дослідження відповідної проблеми належать членові-кореспонденту НАН України Орестові Ткаченку [5]. Дослідник розрізняє обидва поняття, вживаючи словосполучення "мовна стійкість" для характеристики індивідуальної або